

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARINING MA‘NAVIY TARBIYASINI SHAKLLANTIRISHDA MILLIY QADRIYATLARDAN FOYDALANISH

Karimova M.A.

Termiz davlat pedagogika instituti 2-bosqich magistri

Tayanch so‘zlar: milliy tarbiya, maktab, ta‘lim, shakl, metod, foydalanish, meros, manba, qadriyat, o‘qitish, tarbiya, munosabat, tushuntirish, ma‘naviy tarbiya, o‘quvchi, boshlang‘ich sinf.

Key words: national education, school, education, form, method, use, heritage, source, value, teaching, education, attitude, explanation, spiritual education, student, primary class.

Ключевые слова: народное образование, школа, образование, форма, метод, использование, наследие, источник, ценность, учение, воспитание, отношение, объяснение, духовное образование, ученик, начальный класс.

РЕЗИЮМЕ:

Ushbu maqolada boshlang‘ich sinflarda milliy tarbiya, milliy g‘urur tushunchalarini shakllantirishda qadriyatlarning o‘rni, tarbiya fanini o‘qitishda o‘quvchilarning ma‘naviy rivojlanish imkoniyatlarini aniqlash, o‘quvchilarning ma‘naviy tarbiyasini yuksaltirish, o‘quvchilar ma‘naviyatining turli muammolarni o‘rganuvchi turli o‘quv fanlariga tegishli bilimlar bayon qilingan.

РЕЗИЮМЕ:

В данной статье рассматривается роль ценностей в формировании понятий о национальном воспитании, национальной гордости, определении возможностей духовного развития учащихся при преподавании педагогики, совершенствовании духовного воспитания учащихся, значении духовности. В этой статье обсуждаются знания студентов, связанные с различными учебными предметами, изучающими различные проблемы.

SUMMARY:

In this article, the role of values in the formation of the concepts of national education, national pride, determining the possibilities of spiritual development of students in the teaching of education science, improving the spiritual education of students, the importance of the spirituality of students are discussed in this article. knowledge related to different academic subjects studying different problems is described.

Jamiyatimizda ma‘naviy tarbiya eng avval, milliy g‘oyamizni aholi, yoshlarning shaxsiy, amaldagi fazilatlarida namoyon bo‘lishiga erishishni nazarda tutadi. Ammo, ba‘zi tushuncha, g‘oyalar insonning ko‘ngliga yaqin, ta‘sirchan bo‘lishi, qolganlari esa faqat axborot, ma‘lumot sifatida qolishi va e‘tiqodga aylanmasligi mumkin. E‘tiqod umumlashtirilgan fakt va ma‘lumotlar,

bilimlarning sintezlanishi natijasida paydo bo‘ladi. E’tiqod shaxsning ichki pozitsiyasiga aylangan bilimlari sifatida kishining dunyoga, Vatanga, millatga va o‘z-o‘ziga munosabatini belgilab beradi. Uning xulq-atvori va faoliyatini boshqarib turadi. Natijada e’tiqod, ya’ni “... shaxsni o‘z qadriyatlarini tizimidan kelib chiqib harakatga keltiradigan tushunilgan ehtiyoj shakllanadi”. O‘zbekiston Respublikasining Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlis palatalariga berilgan Murojaatnomasida hamda keyingi nutqlarida yoshlar tarbiyasi borasidagi yagona fan bo‘lgan pedagogikada yoshlardagi e’tiqodni, Vatanga bo‘lgan sadoqatni tarbiyalash bo‘yicha aniq ijtimoiy ko‘rsatmalar berildi. Jumladan, tug‘ilib o‘sgan yurtiga sadoqat ruhida tarbiyalash, mamlaktimizning aholisini milliy g‘oya asosida birlashtirish, bunyodkor ishlarga safarbar qilish, Vatan ravnaqi yo‘lida daxldorlik, amalga oshirilayotgan islohotlarga o‘z hissalarini qo‘shish ruhida tarbiyalash bilan bog‘liq dolzarb vazifalar va ularni hal etish yo‘llarini, davlat va nodavlat tashkilotlar, oila, mahalla, ta’lim-tarbiya institutlarining bu mavzudagi roli va ahamiyatini, o‘zaro hamkorlikka tayangan holda amalga oshirilishini belgilab beradi.

Mustaqil Vatanimiz, O‘zbekistonni o‘zining haqiqiy vatani deb bilishi va unga beminnat hamda sadoqat bilan xizmat qilish.

Vatan bilan mushtarak hayot kechirish. O‘lkamizning madaniyati, tarixi va tilini o‘rganish, mustaqil davlatga nomi berilgan millat bilan do‘stlik va hamjihatlikda, hamkorlikda va totuvlikda yashash. Ana shu uch yo‘nalishda olib borilayotgan ishlar yildan-yilga, yangidan-yangi shakllarda, turlarda, yo‘nalishlarda olib borilmoqda, shu jumladan;

- o‘zining milliy tarixini, madaniyatini, tilini, urf-odatlarini o‘rganish to‘garaklari faoliyat olib bormoqda;

- milliy musiqa, raqs va hunar to‘garaklari o‘z ishini yoymoqda;

- milliy bayram kunlariga bag‘ishlab tadbirlar tashkil qilinmoqda, festivallar o‘tkazilmoqda;

- tarixiy vatanimizning rassomlari, yozuvchilari, shoirlari, baxshilari, madaniyat va siyosat arboblari bag‘ishlangan ko‘rgazmalar tashkil qilinmoqda;

- turli siyosiy arboblarning madaniyat namoyondalari bilan uchrashuvlar o‘tkazilmoqda.

Bu kabi tashkil qilinayotgan tadbirlar hali yetarli emas. Chunki, globallashuv davrida, axborotlar ko‘lamining kengligi va rivojlanishdagi jadallashuv bizdan tinmay o‘z ustimizda izlanishni talab qiladi.

Bundan tashqari, boshlang‘ich ta’lim bosqichidagi bolalarga chet tillarini o‘rgatish, shu bilan birgalikda yoshlarimizning dunyo yoshlari bilan raqobatlasha

oladigan mustaqil fikrlovchi kadrlarni tayyorlash masalasi koʻzda tutilgandir. Shuning uchun boshlangʻich taʼlim bosqichida chet tillarini oʻrganish davlat talabi darajasiga koʻtarilgan boʻlib, u maktab komponenti hisobidagi soatlarda amalga oshirilishi mumkin. Qoʻshimcha ravishda qoʻshimcha soatlarni tashkil qilish, til boʻyicha bolalargina emas balki, oʻqituvchilarning ham savodxonligini oshirish nazarda tutilgan. Zero, mustaqillik sharoitida milliy til masalasi alohida ahamiyat kasb etadi. Har bir kelajak avlodda milliy til masalasini zamon talabi darajasida tushunish, talqin va shunga yarasha oʻz faoliyatini belgilash katta ahamiyatga ega hisoblanadi. Chunki, milliy tilimiz bizning milliy-maʼnaviy merosimiz hisoblanadi. Fikrimga koʻra, bu tushunish va talqin qilish hamda faoliyat uch asosiy yoʻnalishga ega boʻlishi maqsadga muvofiqdir.

1. Oʻz milliy tilini mukammal bilish, uning adabiy, yozma, ogʻzaki, sheva shakllarini bilish, ular ustida fikr yuritish, oʻz fikrlarini savodli va erkin ravishda yozma yoki ogʻzaki shaklda izhor qila olish.

2. Xalqlar, mamlakatlar, qitaʼlar va mintaqalar orasida oʻsib, jadallashib borayotgan iqtisodiy, siyosiy, ijtimoiy, madaniy va maʼnaviy aloqalar talablarini koʻzda tutib va shu aloqalarda faol qatnashib, ularning takomillashishiga oʻz ulushini qoʻshish uchun xalqaro va mintaqaviy tillarni mukammal bilish, ular yordamida oʻz yurti, oʻz vatani, uning madaniyati, salohiyati, istiqbollari, tarixi, insoniyat sivilizatsiyasi, yaʼni, moddiy va maʼnaviy merosi, madaniyati majmuasiga qoʻshgan hissasi toʻgʻrisida boshqa millatlarga jahon minbaridan soʻzlay olishdir.

3. Ilgʻor mamalakatlar tajribasiga suyanib, tillarni oʻrganishga xizmat qiladigan turli bir jildli, koʻp jildli, katta, oʻrta va kichik hajmdagi lugʻatlar soʻzlashgichlar, qoʻllanmalar, darsliklar yaratish va har yili ularni yangilab, toʻla holda chop etib boruvchi sanoat tarmogʻi, yuzaga keltirilishi va uning ravon ishlashini taʼmin etish. Bu borada Oʻzbekistonda bajariladigan ish va vazifalar koʻp. Oʻzbek maktablari uchun rus tili, oʻqishlar boshqa tillarda (rus, qozoq, turkman, tojik, qirgʻiz va boshqa) olib boriladigan maktablarda davlat tili (oʻzbek tili) rus tili oʻqitish konsepsiyasida hamda “Oʻqishlar boshqa tillarda olib boriladigan maktablarda oʻzbek tili oʻqitish davlat taʼlim standarti” da oʻz ifodasini topadi. Shuning uchun ham bu sohalarida olib boriladigan taʼlimning mazmuni mazkur standart talablariga tayangan holda belgilanishi taʼkidlanadi.

Bugungi kunda yosh avlod tarbiyasida boshlangʻich taʼlimning ahamiyati juda katta. U bolaning jamoa ichida tarbiyalashning oʻziga xos muhim dorilfununi hisoblanadi. Shunga koʻra odob-axloq ilmidan saboq beruvchi “Tarbiya” oʻquv predmeti oʻquvchini milliy va umuminsoniy qadriyatlarining mazmun-mohiyatini bilishga, xalq anʼana va asotirlarini qadrlashga, oila

va jamoatjoylarida o'zini tutish me'yorlariga amal qilishga, katta-kichikni birdek ardoqlashga, yosh avlodni kichikligidan boshlab o'zlikni anglashiga yo'naltiriladi.

Milliy va umuminsoniy qadriyatlardan tarbiya jarayonida foydalashning mazmuni va o'ziga xos usullari sharq mutafakkirlari Al-Farobiy, Abu-Rayhon Beruniy, Ibn-Sino, Mahmud Koshg'ariy, Yusuf Xos Hojib, Nasriddin Tusiy, Jaloliddin Davoniy, Alisher Navoiy, Husayn Voiz Koshifiy va boshqalarning ta'limiy-axloqiy asarlarida o'z ifodasini topgan. Bu asarlar hozirgi davrda ham qadriyat sifatida, ham yoshlarda yuksak axloqiy fazilatlarni shakllantirishda muhim tarbiyaviy dastur deyishimiz mumkin. Allomalarning mazkur ta'limiy ahloqiy asarlari qadriyat sifatida milliy tarbiyaning asosiy xususiyatlarini o'zida mujassam etgan ma'naviy-axloqiy fazilatlarni shakllantirishda muhimdir. Bular - birinchidan, odob-axloq tarbiyasidir. Bu bolalarni go'daklikdan boshlab to'g'ri tarbiyalashdan iboratdir. Ibn Sinoning «Tib qonunlari»ning I jildida «Farzand tarbiyasi» bo'lishi bolalarni tarbiyalashning ana shu muhim davriga bag'ishlanadi. Milliy tarbiya an'alarida odob-ahloqqa bunday katta e'tibor «Insonda axloqiy kamolot – hayot mazmuni va maqsadi, burch va mas'uliyat, baxt, diyonat, yaxshilik, yovuzlik, haq va nohaqlik to'g'risidagi tushunchalarning shakllanishida asos bo'lib xizmat qiladi. Insonning bilimi, kasbi, hunari, malakalari ham muayyan darajadagi axloq va odob asosida shakllanadi»³². Bu borada keksa avlodning boy tajribasi muhim rol o'ynaydi. Chunki keksalarning vazminlik, o'ylab, mulohaza yuritib ish ko'rishi va shu kabilar ma'naviy boylik hisoblanadi. Haqiqatan ham qadriyatlarimiz va ma'naviyatimizni qayta tiklash uchun zarur shart-sharoitlar yaratmasdan turib, bu muhim vazifani amalga oshirib bo'lmas edi. Jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy, madaniy taraqqiyoti bevosita uning ma'naviy-axloqiy negizlarini rivojlantirish bilan chambarchas bog'liqdir. Bu negizlar: - umuminsoniy qadriyatlarga sodiqlik; - xalqimizning ma'naviy merosini saqlash va rivojlantirish; - inson o'z imkoniyatlarini erkin namoyon qilishi; - vatanparvarlik dan iboratdir. Yosh avlodning ma'naviy-axloqiy tarbiyasida milliy qadriyatlar muhim ahamiyat kasb etadi. Ma'lumki, har bir millatning ma'naviy boyligi milliy va umuminsoniy qadriyatlardan tarkib topadi. Asrlar davomida xalqning ma'naviy ehtiyojlari asosida shakllangan qadriyatlarda olg'a surilgan ilg'or g'oyalarni o'z ongida shakllantirgan, ularning mohiyatini amaliy faoliyatida namoyon qila oladigan, yoshlargina mustaqil respublikamiz tarraqqiyotiga o'z hissasini qo'sha oladi.

Bu esa o'z navbatida umuminsoniy va milliy qadriyatlarning mazmun mohiyatini chuqur o'rganishni talab etadi. Mazkur vazifani amalga oshirishda ta'lim muassasalari mas'ul sanaladi. Ta'lim tarbiya oldiga qo'yilgan muhim

maqsad ham umuminsoniy va milliy qadriyatlarga tayangan holda ta'lim-tarbiya mazmunini insonparvarlik tamoyillari asosida tashkil etish va uning uzviyligi, izchilligi, ilmiyligi va dunyoviyliги asosida yoshlarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashni ko'zda tutadi. Ma'naviy-axloqiy qadriyatlar insonlarning talab va ehtiyojlari asosida aql zakovat bilan yaratilgan, ularning tasavvuri, tafakkuri, kelgusi orzu-istaklari, e'tiqodi, axloq qoidalarini o'zida mujassam etgan, amaliy hayotda sayqal topgan ma'naviy boylik bo'lib, tarbiyaning tayanch vositasidir. Shu bilan bir qatorda ma'naviy-axloqiy qadriyatlar tarixiy bosqichga ega, hayot sinovidan o'tgan, avlod-dan-avlodga o'tib ijtimoiy taraqqiyotga xizmat qiluvchi ijtimoiy hodisadir. Shuningdek, jamiyat rivojining negizi, xalqning tarixiy taraqqiyotida erishilgan barcha yutuqlarini ifodaluvchi va saqlovchi qudratli omildir. Demak, ta'lim-tarbiya jarayonida umuminsoniy va milliy qadriyatlarning ustuvorligiga erishish yosh avlod tarbiyasining omilidir. Boshlang'ich sinf o'qituvchilari oldida muhim vazifalar qo'yilgan: bolani sog'lom, har tomonlama - aqliy, ma'naviy-madaniy yetukligini ta'minlash, uning milliy madaniy va umumbashariy qadriyatlar asosida kamol topishi uchun zamin yaratish hisoblanadi. Komil inson tushunchasini faqat intellektual madaniy ma'naviy yetuk, baxtli inson deya tushunilsa xato bo'ladi. Haqiqiy barkamol inson hayotda o'z o'rnini topgan, tanlangan kasb hunaridan baxtini, jamoa o'rtasida obro' e'tiborini qozongan insonni mehnatsevar xalqimiz barkamol baxtli inson deb tan oladi. Inson baxtli bo'lishi uchun uning mehnat layoatiga, to'g'ri tanlangan kasb hunariga bo'lgan yuksak munosabatlariga bog'liqdir. Shunday ekan, bolani kasbga yo'naltirishni kichik maktab yoshidanoq boshlash maqsadga muvofiqdir. Qaysi ota-ona yoki murabbiy o'z farzandini, shogirdini baxtli bo'lishini istamaydi deysiz? Boshlang'ich sinf o'quvchilarini kasb-hunarga yo'naltirish ishlarini tevarak atrof va tabiat bilan tanishtirish, nutq o'stirish va badiiy adabiyot, tasviriy faoliyatni tashkil etish mashg'ulotlarida, sayr va ekskursiya, suhbatlar va qiziqarli uchrashuvlar, xullas kun davomida olib borish imkoniyatlari bisyor. Boshlang'ich ta'limning 1-sinf o'quvchilari bilan o'tkaziladigan «Kim bo'lsam ekan?» qiziqarli didaktik o'yin davomida doktor, uchuvchi, haydovchi, militsioner, kosmonavt, o'qituvchi, artist, dehqon, tikuvchi kabi kasb-hunarlariga bo'lgan qiziqishlari rivojlantiriladi. Ayniqsa o'zbek milliy hunarmandchilik bilan tanishtirish davomida bolalar nafaqat qadimiy kasb-hunarlar haqida ma'lumot olishlari, balki gilam to'quvchi kasbi, etikdo'z, kulol, chilangar, naqqosh, do'ppido'z kabi hunarlarga havas - qiziqish paydo bo'la boshlaydi. O'quvchilarni turli kasb-hunar maxsulot namunalari bilan tanishtirish davomida bu kasb egalarining mashaqqati, og'ir mehnati tufayli yaratilganligi, 1025 har qanday buyum ko'p mehnat evaziga yaratilishini

uqtirilishi maqsadga muvofiqdir. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini mehnatsevar etib tarbiyalash, mehnatga bo'lgan munosabatlarini shakllantirishi ilk bor o'z o'ziga xizmat qilishdan, guruhlarda navbatchilik qilish, gullarni parvarish, hovlidagi maydonchani tozaligini saqlash kabi topshiriqlardan boshlanadi. Ushbu topshiriqlarni bajarishida o'quvchida topshiriqni bajarish ishtiyoqini, xavasini uyg'otish muhim. Bajarilgan topshiriq uchun, mashg'ulotda chizgan rasm uchun o'quvchi rag'batlantirilsa, unda shu kabi ishlarni yanada yaxshiroq, puxtaroq bajarishga ishtiyoq paydo bo'la boshlaydi, har qanday ishni tirishqoqlik bilan, bekamu-ko'st bajarish ko'nikmalari shakllanadi.

Buyuk allomalarimizdan Husayn Voiz Koshifiy odob-axloq qoidalarining inson hayotida muhim o'rin tutishini uqtirib: "Odob bu qalbni yomon so'zlardan va nojo'ya xulqdan saqlab qolish, o'zini va o'zgalarni hurmat qila bilish, shu bilan birga, o'zining va o'zgalarning ham obro'sini tushirmaslikdir" degan edi. Shu sababli boshlang'ich sinflarda "Tarbiya" fanidan dars berish o'qituvchidan chuqur bilim, mahorat va ijodkorlikni talab etadi. U kichik yoshdagi o'quvchilarga mo'ljallangani uchun o'quvchining obrazli fikrlashining hisobga olinganligi, o'quvchining nazariy bilimlardan ko'ra amaliy bilimlarni oson o'zlashtirishini e'tiborda tutilishi, bunda darsning qiziqarli tashkil etilishining muhimligiga ko'ra o'ziga xos xususiyatlarga ega o'quv fani hisoblanadi. U o'zida "Milliy istiqloq g'oyasi va ma'naviyat asoslari" fanining g'oya va yo'nalishlarini ifodalaydi.

Adabiyotlar:

1. Vvedenie v nauchnoe issledovanie po pedagogike. /Pod red. V.I. Juravleva - M., 1998 13. Ismailova Z. Pedagogikadan amaliy mashg'ulotlar. Uslubiy qo'llanma. - T., 2001
2. Kuzmina N.V. Metod'is sledovaniya pedagogicheskoy deyatelnosti. - L., 1996
3. Kurbanov Sh., Seytxalilov E. Natsionalnaya model i programma po podgotovke kadrov dostijenie i rezultatnezavisimosti Uzbekistana. - T., 1998
4. Pedagogika tarixid anxrestomatiya. (Tuzuvchi O.Hasanboyeva). - T., 1993
5. Xoliqov A. Pedagogik mahorat. O'quv qo'llanma. - T., 2010
6. G'aybullayev N. vaboshqalar. Pedagogika. O'quv qo'llanma. - T., 2005
7. Suyunov D.A. Improving the use of the heritage of central asian thinkers in forming ecological thinking in primary school students. Web of Scientist: International Scientific Research Journal ISSN: 2776-0979 Impact Factor: 7.565 volume 3, issue 3, March - 2022 -P.159-165.
8. Suyunov D.A. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik tafakkurni shakllantirish vositalari // Science and innovation. International scientific journal// 2022 №5-P.43-47.